

Utbildnings- och forskningsavdelningen
Leif Gifvars
Tf chef Utbildnings- och forskningsavdelningen

Regeringskansliet
Kulturdepartementet

Kungl. Musikhögskolan i Stockholms yttrande över återstartsutredningens betänkande *Från kris till kraft – återstart för kulturen (SOU 2021:77)*

Kungl. Musikhögskolan i Stockholm (KMH) har uppmanats att yttra sig över återstartsutredningens betänkande *Från kris till kraft – återstart för kulturen*.

KMHs svar på utredningen utgår från de områden som lärosätet direkt och indirekt berörs av och berör. Svaret från KMH innehåller följaktligen samma perspektiv i det avseendet.

Många av de rubriker och underrubriker i betänkandet sammanfaller helt eller delvis med varandra varför KMH i vissa fall valt att svara i en och samma textdel för flera rubriker men anger då i en samlad rubrik-ruta vilka rubriker i betänkandet svaret avser. Det gör att ett fullständigt resonemang och en tydlighet i ett förslag eller svar kan uppnås.

Sammanfattning

En synnerligen allvarlig situation för kulturlivet i Sverige på kort och lång sikt kan och behöver mildras genom omfattande insatser när en återstart efter pandemin är möjlig. Beredningen pekar på en mängd problem i det svenska kulturlivet som redan innan pandemin kunde skönjas men som under pandemin blivit uppenbara.

Att ge barn och unga gemensamma och likvärdiga möjligheter att möta och utöva konst under sin skoltid är ett viktigt led i deras förverkligande av självbild och att ge grund för demokratiska värderingar och ett hälsosamt liv.

Att integrera kulturliv, kulturskola och skola är ett viktigt steg i att tillskapa mervärde för kultur som uttrycksform och del av ungdomars utveckling inom skolan och i kulturlivet.

Gränser mellan skolformer och kulturliv fanns redan innan pandemin. Detta har blivit än mer synligt under pandemin. Om dessa hinder kan tas bort finns det, som KMH ser det, större möjligheter för barn och unga att utveckla både sina upplevelser och sina färdigheter inom musik och kultur.

För att kunna realisera de förslag som utredningen lyfter fram, och i syfte att bredda rekryteringen för utbildning till arbete i kulturskola, föreslår KMH att riksdag och regering ger konstnärliga högskolor ett särskilt uppdrag med en särskild examen för arbete i kulturskola.

Kulturhälsa är en samhällsangelägenhet över flera departementsgränser och hör hemma inom både kulturdepartementet, socialdepartementet och utbildningsdepartementet. Gemensam satsning av till exempel forskningsmedel bör därför tas fram från dessa tre instanser tillsammans.

KMH:s svar:

Kulturektorn riskerar ett kompetenstapp (2.1.11)

Inträde och etablering på arbetsmarknaden har försvårats (2.1.12)

Konstnärer har låga inkomster och svårt att få del av trygghetssystemen (3.3.1)

Även andra yrkesverksamma inom kulturektorn verkar under osäkra ekonomiska villkor (3.3.2)

Det är svårt för nya aktörer att etablera sig i kulturlivet (3.6.2)

En stor del av de utbildningar som KMH genomför leder till arbete inom kulturektorn. Det kan vara arbete i den fria kulturektorn som frilansmusiker, kompositör etc. Dessa grupper har redan innan pandemin svårt att få del av alla de trygghetssystem som annars finns på arbetsmarknaden. Andra utbildningar leder till arbete i det institutionella musik- och kulturlivet.

Hela kulturektorn har drabbats väldigt hårt av pandemin och det finns skäl att befara att det kommer att ta lång tid innan sektorn kommer upp till en nivå som kan likställas med tiden före pandemin. Det betyder att arbetsmarknaden för utexaminerade studenter från KMH har minskat radikalt och lärosätet är oroligt för att studenter har svårt att etablera sig direkt efter examen. Det kan också få

konsekvenser för attraktionskraft och söktryck till våra utbildningar när det blir tydligt att utbildningar leder till arbetslöshet i hög grad.

Sammantaget är pandemins inverkan på det lokala och nationella kulturlivet bekymmersamt och här behövs en stor portion stimulans för en reell återstart i syfte att mildra de negativa verkningar som vi redan ser och kan befara att fördjupas ju längre pandemin håller på.

KMH delar betänkandets syn på att ett vikande publikunderlag, svårare arbetsmarknad och ett redan svårt arbetsmarknadsläge för kulturarbetare kommer att behöva en stark support för att inte, för lång tid, bli kvar i ett utsatt läge med stor inverkan på det kulturella livet i hela Sverige.

Pandemin medför långsiktiga utmaningar för kulturskolorna (4.9.1)

KMH delar utredarens skrivning och känner igen de risker och konsekvenser som utredningen skriver fram. Till exempel har KMH sedan två och ett halvt år ett externfinansierat projekt, Libravoice, som är riktat mot grundskolor på Järvafältet. I samband med detta arbete, samt erfarenheter från övriga delar av landet, framkommer utmaningar för samarbetet/arbete i samförstånd med musikundervisning i grund- och gymnasieskola och kulturskola.

Som Kulturskolerådet enligt utredningen påvisar finns nu möjligheter att med stöd av *Förordning om statsbidrag till kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet* (SFS2019:470), kunna mildra de negativa effekterna som påvisas och att stärka kopplingen mellan grund- och gymnasieskola och kulturskola.

En kulturskolelag kräver en fördjupad utredning (4.9.2)

Förslagen för en stärkt kulturskola och kultur i skolan (8.2.7)

KMH delar utredarens förslag om att en kulturskolelag är i behov av en fördjupad utredning. En kulturskolelag är en förutsättning för en likvärdig och långsiktig utveckling kring den unika kulturskola som vi har i Sverige.

KMH anser att det är av största vikt att barn och unga ges möjlighet till att utveckla konstnärlig kunskap, förmåga och färdighet. Detta för att, personligen och i grupp, utveckla förmågor till kulturella upplevelser men också kunna

bidra till ett rikt och varierat kulturliv. Forskning inom inte minst musik och hälsa visar på musikens och kulturens kraft för människans meningsskapande och existens.

Kulturskolan har svårt att rekrytera och locka ungdomar, och deras föräldrar, med utrikesfödda och invandrargrupper. En nationell satsning på detta, i form av inriktningsskrivningar i en kommande kulturskolelag, skulle på lång sikt kunna ge en breddad verksamhet som skulle bidra till integration mellan de delar i samhället som redan innan pandemin, men särskilt under pandemin, har fjärmats från varandra.

En stärkt grund att verka inom i form av en kulturskolelag, skulle kunna ge kulturskolan ett mycket större handlingsutrymme och en tydligare definition av vad kulturskoleuppdraget innebär. Det skulle dessutom kunna samordnas på en mer likvärdig nivå med grund- och gymnasieskola och på så vis ge kraft åt utveckling av kultur inom skolans uppdrag. En samordning som båda skolformerna skulle ha stor nytta av.

Covid-19-pandemin har synliggjort brister i utbytet mellan kulturektorn och skolan (4.9.3)

KMH delar den bild som framgår i utredningen att många kulturaktörer till exempel inom scenkonst, museer, bibliotek, som tidigare har varit ett naturligt inslag i grund- och gymnasieskolan har, redan innan pandemin, sett en ökad svårighet att delge barn och unga en möjlighet att ta del av deras verksamhet. KMH vill också tillägga att de gränsdragningar som ökat mellan grund- och gymnasieskola och kulturskola följer samma mönster och har försvårat för barn och unga att utveckla och uppleva kulturella intressen och uttrycksformer. KMH menar att det är av stor vikt att grund- och gymnasieskola och kulturlivet samt kulturskola ges möjlighet till fördjupad samverkan inom grund- och gymnasieskolan, vilket vi också menar skulle bidra ytterligare till barn och ungas kunskapsutveckling, kulturellt konsumerande och utövande, hälsa, kulturell utveckling, bildning och forskning.

Kulturrådet arbetar med att utveckla Skapande Skola (4.9.4)

Hindren för kulturens utbyte med skolan behöver rivas (5.4.1)

Stärk kulturskolan och kultur i skolan (7.8)

Förbättra kulturskolornas möjligheter till långsiktigt utvecklingsarbete (7.8.1)

Utred behov av ytterligare insatser för kulturskolan (7.8.2)

Främja förutsättningarna för kultur i skolan (7.8.3)

Konsekvenser ur ett barnrätts- och ungdomsperspektiv (8.3)

De resurser som nu ges till Skapande skola skulle kunna utredas om dessa på ett bättre sätt kan användas till att stärka kulturskolor i landet. På kulturskolor finns redan utövande konstnärer, musiker, dansare, övriga scenkonstutövare ofta med pedagogisk- eller lärarutbildning. Den utveckling som skett redan innan pandemin, att grund- och gymnasieskola och kulturskola har fjärmats från varandra, har ytterligare förstärkts under pandemin.

Den bedömning som utredningen gör att kulturskolor skulle behöva stor del av kommande utvecklingsbidrag för att mildra de negativa konsekvenserna som pandemin har orsakat i form av vikande deltagarantal och att göra det möjligt för kulturskolor att återvinna, men även utveckla, verksamhet och verksamhetsområden håller KMH helt med om. Om detta kan genomföras tillsammans med kulturlivet, grund- och gymnasieskolan på kommunnivå finns stora möjligheter till effektiva och kvalitativa effekter. Men det förutsätter ett närmande mellan grund- och gymnasieskola och kulturskola. Kanske med en kulturskolelag som stöd.

En viktig del i att stärka kulturskolan och bidra till ett starkt kulturliv, är att ge konstnärliga högskolor ett uppdrag att utbilda för kulturskolor. Utbildning har genomförts sedan 2001, trots att den särskilda Musiklärarexamen (med ett uttalat uppdrag att utbilda för bland annat musikskolor) då försvann och gick upp i den sammanslagna Lärarexamen. Framför allt har utbildningen bedrivits inom ramen för ämneslärarutbildningen. Under tiden har fler kulturskolor vuxit fram med en uttalad bredd inom kulturområdet med inriktningar inom, förutom

musik, variationer mellan dans, scenkonst/teater, animation, bild med flera ämnen, i olika kommuner.

Att inom grund- och gymnasieskolans ram kunna erbjuda kulturella evenemang av hög kvalitet är viktigt och har olika förutsättningar regionalt och kommunalt. För att motverka regionala olikheter bör det anslås och öronmärkas medel som varje kommun får disponera för att på bästa sätt ge grund- och gymnasieskolans elever tillgång till upplevelser av kultur på en hög nivå. En större efterfrågan på kulturella inslag i grund- och gymnasieskolan skulle dessutom gynna de utövare som på grund av pandemin har haft det svårt med att få utöva sin konst och svårt med försörjning.

Kulturen bidrar till utvecklingen av digital kompetens (5.4.3)

KMH har på olika vis arbetat med att stärka sin och studenternas kunskaper i digital kompetens via digitala medier och plattformar under pandemin. Där har undervisning genomförts via digitala plattformar, evenemang streamats och inte minst har bibliotekets kunskaper i källkritik och kunskapssökande varit en bidragande faktor. Bibliotekarierna vid KMH:s bibliotek undervisar årligen de studenter som ska skriva självständigt arbete, på såväl kandidat- som på master-nivå. Studenterna får undervisning i källkritik, hur man kritiskt granskar information på webb-sidor samt hur man söker information i vetenskapliga artikeldatabaser. Detta ger studenterna verktyg att ta till när de under och efter utbildningen på KMH ska söka och värdera information. Biblioteken har en mycket viktig funktion i återstarten inte minst med tanke på granskning av källkritik.

Kulturen har betydelse för hälsa (5.6)

Att kulturverksamheter spelar en stor roll inom upprätthållande av demokrati, utbildning, näringsliv, regional tillväxt och attraktiva livsmiljöer, är ett faktum. Men att en stor del av kulturverksamheternas upprätthållande är länkat till hälsoparametrar, är ett faktum som rapporten bättre kunnat formulera och fokusera.

Vi vet att frånvaro av kulturupplevelser visar på minskad sammanhållning, meningsskapande, livskvalitet och känsla av sammanhang (Bojner Horwitz et al 2022, Grape Viding 2021). Kulturen bör därför än mer tydligt definieras som ett

välfärdsområde. Vi ser en ökad betydelse av kunskapsspridning om kulturens hälsomässiga värden genom tex. ökad samverkan mellan politikerområden. KMH saknar detta perspektiv i rapporten.

KMH anser att det finns en klar koppling mellan musik och hälsa och de synpunkter och förslag som KMH lyfter fram i övriga delar av detta remissvar. Exempelvis en stärkt kulturskola och en tydligare integration mellan kulturliv, grund- och gymnasieskola och kulturskola bottnar i denna kunskap och är en bidragande del till att kunna utveckla en prosocial samhällskultur.

Delaktighet i kulturlivet kan vara en fristad för barn och unga (5.6.1)

Hur delaktighet i kulturlivet kan vara en fristad för barn och unga (som omnämns i rapporten), ligger i linje med projektet *"Att lyssna till professionell levande klassisk musik på förskolan"* som KMH bedriver. Värdet att satsa på förskolebarn från olika socioekonomiska områden är högprioriterat och viktigt. Den fria tillgången till musik i tidiga åldrar är avgörande och för att upprätthålla intresse och nyfikenhet för kulturens olika valörer. Vi ser barn som aldrig fått möta levande musik och vi ser vilka effekter detta har på barnens välbefinnande. Om inte barnen får med sig kultur vare sig hemifrån eller från grund- och gymnasieskolan så kan vi utveckla en ny generation ungdomar som helt missar kulturens känsloreglerande ickeverbala kraft.

Behov av samverkan och kunskapsspridning (5.6.2)

Behov av ökad samverkan och kunskapsspridning genom att ge mandat åt fler hälso- och sjukvårdande institutioner att få till stånd fördjupade, ihållande samarbeten med kulturinstitutioner, är en viktig slutsats av rapporten. Strukturerad samverkan uppstår när man ger personer ansvar och medel för att kunna öppna upp dörrar mellan vårdvetenskaper, grund- och gymnasieskola och konstnärskapande aktiviteter.

Samverkan gäller även kunskapsspridning där vi alla, inte bara forskare, kan bidra till att skapa en högre medvetenhet kring *hur* kulturen faktiskt hänger ihop med hälsa. Rapporten hänvisar till en VR-rapport från 2010 där slutsatsen dragits att det inte räcker med att säga att kultur är bra för hälsan. Det har de senaste tio åren publicerats en mängd forskningsdata, inte minst från KMH:s forskargrupp, där vi bland annat tittat på vad man saknar mest när man tex. inte

fått sjunga i kör under pandemin. Det visar sig att körsångarna inte bara saknar de sociala och estetiska aspekterna av sångkulturen utan även de fysiska, dvs körsång ger hälsa (Theorell et al 2021). Pandemin har därmed hjälpt oss synliggöra kulturhälsoeffekter. KMH saknar denna typ av viktiga referenser i rapporten.

Rapportens bedömning att utveckla 1) nationella arbetsformer över departementsgränser och statliga myndigheter samt 2) öka kunskapsspridning om pågående forskning (liknande ”*Nationellt kunskapscentrum för kultur och hälsa*”) kommer inte att fungera utan att det frigörs mer forskningsmedel till de forskare som bygger denna kunskap och medel för att sprida kunskapen.

Stärk stödet till musikarrangörer (7.2.5)

Många av de studentkategorier som examineras från KMH kommer att verka på en frilansmarknad. Under pandemin har just frilansmarknaden i stort avstannat. Det får förstås effekter på såväl kultur- och musikliv som arbetsmarknad för frilansande musiker och kulturarbetare. KMH anser att det är av största vikt att stödet till musikarrangörer via Kulturrådet ökas för att mildra de negativa effekter som nu råder och förväntas råda närmaste åren.

Men även en mer långsiktig förstärkning är nödvändig för att återskapa den nivå på kulturliv och arbetsmarknad som har sänkts under pandemiåren. KMH anser att de förslag som ställs upp i betänkandet är bra och bör prioriteras.

Bredda deltagandet och minska snedrekryteringen i kulturlivet (7.9)

KMH delar utredningens analys om behovet av att bredda deltagandet i kulturlivet och minska snedrekryteringen till konstnärliga högskolor, konstnärstrycken och andra yrken i kultursektorn, och ställer sig i stort positiva till de förslag som presenteras i avsnitt 7.9.1 och 7.9.2, samt även förslaget om återstarts- och utvecklingsstöd i avsnitt 7.2.2. KMH vill påminna om att högskolesektorn inte ensamt kan påverka en breddning av antagna till konstnärliga utbildningar utan det krävs insatser där arbetsmarknadsaktörer engageras.

Kulturskolor är en mycket viktig länk i denna kedja och om breddat deltagande ska kunna ske till högre utbildning måste det finnas tidiga möjligheter för presumtiva sökande att uppnå nödvändig kunskap för att lockas och erhålla behörighet för antagning.

Analysera och kartlägg orsaker till ojämlikt deltagande (7.9.1)

Förslaget att ge Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att analysera och kartlägga hinder för jämlikt deltagande i kulturlivet är angeläget och bör utökas till att även omfatta analys och kartläggning av vilka hinder som finns, samt vilka insatser som är mest effektiva, för breddad rekrytering till konstnärliga utbildningar samt minskad snedrekrytering av yrkesverksamma till kultursektorn. I analysen bör även ingå ett resonemang kring på vilken nivå de olika insatserna bör genomföras för att ge störst effekt; av enskilda aktörer, organisationer inom olika konstnärliga fält, eller på övergripande nivå.

Praktiskt lärande för breddat deltagande och mot snedrekrytering (7.9.2)

KMH instämmer i att arbetsseminarier är ett ändamålsenligt format där olika aktörer ges möjlighet att utbyta kunskap och erfarenheter samt att detta kan inspirera till nya samarbeten. Ambitionen bör, som utredningen föreslår, vara att dessa seminarier ska skapa förutsättningar för nätverksbyggande och för ett mer långsiktigt erfarenhetsutbyte mellan kulturaktörer, både från det professionella- och ideella kulturlivet samt från hela utbildningskedjan, från grund- och gymnasieskola och kulturskola, konstnärlig högskola och universitet.

Beslut att avge detta yttrande har fattats av rektor Helena Wessman, i närvaro av prorektor Johannes Landgren samt högskoledirektör Peter Liljenstolpe, efter föredragning av vikarierande chef för utbildnings- och forskningsavdelningen Leif Gifvars. Studentrepresentant har haft möjlighet att yttra sig i ärendet.

Helena Wessman

Leif Gifvars

Delges: samtliga akademichefer och avdelningschefer samt personalorganisationer och studentrepresentanter vid Kungl. Musikhögskolan i Stockholm.